

Gárdonyi Géza Szegeden

NEGYVEN ESZTENDEJE Napló szerkesztőségében. »A főszerkesztő Pestre utazott — írja Móra, Gárdonyi szegedi újságírókodásának emlékeit szedegetve össze — ott is rekedt, és csak sürgönyileg kívánt hasznos munkát. Ennélfogva a helyettes szerkesztőt elővette a csúsz, a közgazdasági riportert szerencsétlen foghúzásnak esett áldozatul, a törvényszéki riportert pedig kitört a nyaka, s nem is ígérte, hogy keddenél előbb összeforr. A természet örök törvénye szerint — állapítja meg Móra derűsen —, az ilyen balesetek mindig akkor történnek, amikor a szerkesztő oda van. Most azonban a bajt tetézi az is, hogy a kiadó vasárnap napszaki volt, s az tudni való, hogy egy régi szegedi vasárnapi lakodalomból hétfő estére előkerülne nem lehet. Ennélfogva este hét órakor Don Vigole (ez volt Gárdonyi újságírói álneve) még mindig egyedül ült a szerkesztőség és kiadóhivatal „összes termeiben” — amelyek együttesen egy jókora madárkalitkának feleltek meg. De e rendkívüli viszonyok mellett is a lap kellő időre elkészült, és mikor Gárdonyi Géza — a vezércikkétől kezdve az utolsó szerkesztői üzenetig — leadta a kéziratot, Gárdonyi szerkesztő úr megveregette a Gézuka munkatárs vállát: „No csak iparkodjon, öcsém, iparkodjon, ember lesz még magából!” Mindnyáján tudjuk, a jóslat beteljesedett.

»EZERMESTER« volt Gárdonyi már Szegeden. Lámpát, órát és egyéb használati tárgyakat »gyártott«, és kis Géza bűnügyi cikkei nem alberti szobájában kedvelt szórakozása volt a furulyázás és a pipázás. Sokféle kedvelt foglalkozása között nagyon szeretett festegetni. S ha volt is sikere ezen a téren, a legnagyobb mégis Szegeden érte. 1890-ben, Jókai szegedi látogatása alkalmával, aki a képeit megdicsérte. A nagy »mesemondó« maga is művelője volt a piktúrának. Gárdonyi Géza mindvégig szívesen emlékezett Szeged városára, s egri magányában is gondolatban sokat időzött a Tisza partján, amelyhez ifjúságának eltéphetetlen szálai fűzték.

Vásárhelyi Júlia

Olmos felhők függtek a telep felett. Zseleznákék kakasa a drótozott fűrészbakról sandított a konyhaajtó felé. Lehet, hogy nemsokára megered az eső.

Dagi hirtelen fölébredt és szemének keskeny szürke részén át pislogva keste a vekkert. Negyed hét. Ijedten rugta le a takarót, csak akkor jutott eszébe: nem is megy dolgozni, hiszen tegnap fölmondott a gyárban, mert el akarták tenni számárahajtónak és mindenki nevetni volna rajta, hogy a jó helyről hova jut, hát csak nem lesz bolond! Gyorsan visszahúzta a takarót és rágyújtott.

Az első slukk után ujjaival hátraboronálta rövid keszhaját. Aztán újra beleszívott a cigarettába, és gondolkodni kezdett. Van még dohányom is, most úriember leszek, élek. De nyugtalanította valami. Mit felejtettem el? De nem feledkezett meg semmiről, egyszerűen csak hiányérzete volt. Rá is jött: az nyugtalanítja, hogy másnapokon már dolgozott ilyenkor. És hogy azért nem volt egészen igaza, a verekedés miatt tették el a helyéről. Még csak azt sem mondhatja, hogy figyelmeztették volna előbb, hiszen már jó néhányszor megmosták a fejét. No de mégse hagyhatja, hogy kikukoricázzanak vele! A nyugtalanságon gyorsan túltette magát, különben is két százast lapult még a zsebében. Legalább lesz egy jó napom — gondolta. Dehát mit is kezdjek vele? Kinézett az ablakon.

— Pecázni fogok! — döntötte el. Kényelmesen kibújt a takaró alól és fölraította cowboy nadrágját, amelyet az üzemben kapott munkaruhából alakított át a napokban Salamon, a ruhagyári szabó esti maszek munkában egy százast. Egy százast? Az ám, mégpedig hitelbe. — Az ördögbe is, hogy eddig eszembe se jutott, hát akkor az egyik százast ugrik! Nono, majd azt mondom, nincs egyelőre pénzem... Vízet öntött a lavórába és megmosdott. Nem mosakodott túlságosan, csak épp az arcát, meg a kezét mosta meg. Aztán elővette új olasz ingét, melyet a múlt havi előlegből vásárolt, miután a bringát vette.

Amikor elkészült, kiment az udvarra. Az eresztől alól kivette vászondarabba csavart horgászszerszámaikat, valamint a pecabotot, meg egy konzervdobozt a gilisztáknak. Aztán a fészerből ásott hozott ki és hátrament a kiskertbe. Imitt-amott megpiszkálta a földet, míg az árnyékszék — mögött kukacokra nem akadt. Kiásott két-három rögit, szétértük őket és a konzervdobozba szedte a gilisztákat. A dobozt aztán befűtötte egy papírdarabbal, lekötötte és a többi holmival fölpakolta a bringára.

A bringa vadonatújban csillogott. Használt kerékpár volt, amikor megvette, de a XVII-es utcában lakik egy karosszérlakatos, aki benikkezett meg zománcozta egy kis pénzért. Most kitolta a kapuhoz, de eszébe jutott még, hogy éhes is. Visszaforult hát, amikor a túldolárolt ráköszönt valaki:

— Jó reggelt, fiatalúr! Ez Salamon hangja volt. Dagi tehát úgy tett, mintha nem vette volna észre. De ez a taktika nem vált be.

— Mondom: jó reggelt, fiatalúr! Neked kiabálók Dagi fiam, észre sem veszed az embert? Úgy rémlik, mintha tartoznál valamivel.

— Salamon bácsi? Nahát... Persze, persze... Csakhogy...

— Mi az a csakhogy? Talán nincs pénz?

— Tetszik tudni az a helyzet, hogy éppen nincs pénzem, ugyanis sok sejtünk volt és emiatt a levonás folytán csak egészen kis előleget fizettek.

— Aha. Csakhogy én ezt nem hiszem el. Szép kerékpárod van fiacskám. Most vetted, mi?

— Á, már régen...

— No, elég a hamukából, én se a

NÉMETH FERENC:

Reggel ATELEPEEN

falvédőről léptem le. A Koszticsnak mennyit fizettél a nikkelezésért?

— Hát igaz, azért is nincs pénzem. — Rendben van, majd az apádtól kérem inkább.

— Salamon bácsi! Ne bomoljon! De Salamon tudja, hogy cselekedettel jobban lehet hatni, mint szavakkal, hát elindul.

— Várjon, van pénzem — kiált utána Dagi. Salamon megáll. — Azért várhatna még egy kicsit... Egy hónap múlva, jó?

— Mondom, majd a faterral elszámolunk — indul el újra. — Inkább kifizetem! — Salamon visszajön. — A fene egye meg, tudhatja, hogy úgys megadnám — morog Dagi, miközben leszurkolja a százast.

— Biztos az, ami a zsebemben van — nyugtatja a szabó. — En is fizetésből élő ember vagyok, kérem! Nagyot sóhajtott Dagi és visszamegy a konyhába. A polcon kutat valami kaja után. Talál egy darab kenyert. — Más nincs? Zsíros deszkát egyek mindig! Veszek inkább valamit — nézegeti lógó orral a megmaradt százast.

Kint csapódik a kapu, a bicikli csörpölve feldől.

— A jó anyátokat, hogy mindent az utamba raktok — káromkodik rekedten valaki.

— Az öreg! — figyel föl Dagi. Bebotlik a konyhába és megáll. Szeme zavarosan gomolyog Dagi körül. Vastag csontú, de elcsenevészett, a szesztől kifakult ember. Csapzott szeszin bajsza kuszáltan csüng a szája szélén.

— Mi az isten? Te nem dolgozol? — Már beszípkázott?

— Mi? Majd adok neked szípkázást! Dolgozni nem, de szemtelenkedni igen? — Azzal előrelendül a Dagi felé. De a gyerek se rest és elindul az asztal körül.

— Mér, talán nem dolgozom eleget?

— Nafene! Talán nem tetszik? Én melózzak minden rohadt kölyökre?

— Maga? — vöröszdök el a fiú. — Mikor dolgozik maga? Megissza, amit keresünk!

— Fogd be a pofád!

— Pofája van magának!

— Most aztán menj az anyádba...

— kapja föl a kenyérvágókést és utánajódul. Dagi remeg a dühtől, nem is mozdul. Szeme összehúzdók és fojtottan kiabálja:

— Csak jöjjön! Csak jöjjön!

Az apa meghökken, vagy talán meg-

ijed, vagy egy pillanatra kijózanodik? Félrefordul, köhög és ledobja a kését. — Menj a fenébe — veti oda közömbösen. — Takarodj, de azonnal. Itt ne is lássalak többet!

Dagi nem szól. Bemegy a szobába, kinyitja a szekrényt, kiszedi két ruháját, a dzsekit, a ballont, néhány inget meg nejlonszoknit és újságpapírba csomagolja. Odateszi másik cipőjét is, na meg két keshedt könyvet: A párdúc utcáját s egy Fred Robers regényt. Nem is könyvek, saláták, ki tudja, hány száz kézen mentek át.

Azzal fogja a cuccot és ki-megy a kerékpárhoz. De amíg fölköti a csomagot, utána jön az öreg.

— Hová mész?

— El.

— Hol akarsz lakni?

— Azt is találom.

Az öreg érdeklődve lödörög oda. Zsebeit tapogatja, aztán elfordulva dörmög:

— Nem lelem a dóznit, adj egy Kossuthot!

Dagi meglepődve, gyanakodva néz rá, míg előveszi a cigarettát.

— Ez nem az enyimből van? — kérdezi tőle.

— Mit képzels?

— Nem azért mondom. — Rágyújt és a paraszt nézegeti. — Minek mész el? Azért a pénzért itt is ellakhatsz...

— Miféle pénz? — csattan fel élesen a kapuból anyja hangja. — Milyen pénzt akarsz má' meg?

— Semmi, semmi — sündörög hátra az öreg.

— Nézz meg az ember, még a fiától is kéreget! Hát te? Hová készülsz? Dagi zavartan lóbálja a csomagot. Mit mondjon?

— Pecázni.

— Úgy? Hát az? Csak nem a zaciba akarsz vinni? Majd adok én neked, hogy te is olyan légy, mint az apád!

— Van énnekem pénzem — válaszol Dagi aértódóttan s mutatja.

— Na jó, enyhül meg az anyja. — Jól van, no... Ettől már?

— Nem.

— Várj csak, adok valamit. Bemennek a konyhába, kenyeret vág, előveszi a zsírt.

— Zsíros deszka?

— Hát.

— Mindig az!

— Mást nem tudok adni. Apád elszedte minden pénzem. Nincs egy szem se. Nem is tudom, mit főztek ebédre. Igazán, adhatnál kölcsön valamennyit.

Dagi hallgat, látja rajta, hogy ingadozik.

— Annyit küszködöm értetek, nekem nem jut soha egy rongy, egy jó falat se, de nincsen szemernyi hála egyikőtökben sem. Alig adtok haza valamit. Pedig te is, amikor megszűlöttél, olyan vézna, beteges voltál, meg később is. Ha én nem virrasztok annyit melletted, meg se maradsz. Az ember küzd, világra hozza a kölykét, kiedja a szívét is értük, venségre egy fillért se adnak neki!

Dagi elvörösödik, aztán előhúzza a százast. És odaadja, gyorsan, a szemét behunyva, amíg kézbe nyomják a zsíros kenyeret. Aztán gyorsan kiszalad az udvarra, hátra se néz. Tolja a kerékpárt, felkanyarodik a gátra, sóvárogva nézi a vizet. Aztán fölül, és elkarikázik munka után. Fuccs neked, pecázás!

GERENCSÉR MIKLÓS:

VADGALAMBOK

Kisregény

(17.)

— Bemehet. Várja Szekeres elvtárs. Hosszú, vörös posztóval borított asztal állt a teremnyi szoba közepén, ehhez csatlakozott keresztben a járási titkár íróasztala. Pedáns, ropogós volt minden idebent. Keményített függöny-takarta az ablakot, zöld zománcú páncélszekrény fénylett a sarokban, a főfalat Lenin, Sztálin, Rákosi nagyüzemileg sokszorosított képei díszítették. A titkár bögalléros, bőrujjas lemderdzsekben ült asztala mögött, semmi papír nem volt előtte, mindössze két telefon lézengett a sávár, nagyfelületű asztallapon.

— Szabadság, Pásztor elvtárs! — köszönt a titkár szívélyesen. Az örvendő házigazda szerénységével állt fel, vendége elé sietett és közfogás közben boldogan hunyorgott. — Hát maguknál mi történik? Hegyen-völgyön lakodalom? — Arcáról sugárzott a szeretetreméltóság, ajkai szétfeszültek a nevetéstől, szája sarka mögül elfénylített hidegen a vip-lafog.

Antí nyomban az öreg Kustán ezüstlakodalomára gondolt.

— Volt valami... — mondta fáradt közömbösséggel, mint akit egyáltalán nem érdekelnek a vigalmak.

— Valami? — nézett rá a titkár, hirtelen átváltozva. Arcának kemény vonásai minden átmenet nélkül hivatalos rámba igazodtak. — Így is lehet mondani. De ennek más a neve. Provokáció! Összegyűlnek a kiscsajdák és gyalázák a rendszert. A külön szabadságról szónokol, a pap isten segítségét kéri ellénk, a párttitkár meg nyugodtan alszik a fölén, mintha már fölépült volna a szocializmus! Nem így kell a nótát húzni, Pásztor elvtárs! A farkas meg

a bárány csak a moszkvai állatkertben élhet békében egymással. Itt osztályharc van, a falujutól egy kilométerre ellenséges figyelőtorony ágaskodik és aki ezt nem veszi észre, az nem lehet kommunista!

Antí, pillánák félénk rebbenésével próbálta védeni arcát az ostromozó szavak elől. Szekeres előtte állt maszkív, vasbaöntött alakjával, az igazság és fegyelem éber katonájaként meredt rá vallaton, s ő egy pillanattal sem kételkedett a felettes csallhatatlanságában. A falak jégvirágokat utánzó, hideg mintái, a méltóságátjesen reá tekintő képek, a nagy asztalok, a telefonok és a páncélszekrény a hatalom intő tárgyalgosságával vették körül, elnémtotta a büntudat. Szánalmas, ostoba fajának érezte magát, akinek egybe sincs a lelkesedéssel, értelme túlságosan gyenge ahhoz, hogy fölfogja ésszel a magasabb politikát.

— Hibáztam... — ismerte be egyszerűen. — De hogyan mehettem volna el, ha nem hívtak?... Szekeres visszahátrált az asztala mögé, de nem ült le.

— Egy jó párttitkár még azt is tudja, hogy miről álmodnak a parasztok a falujában. De maga nem jó párttitkár, Sehogy se jó, ha utólag kell figyelmeztetni az éberségre. — Kezefejével ingerülten meglegyintette a merev függönyt, majd élesen vetette tekintetét a távolabb álló Pásztor Antira. — Hova tűnt el a fiatal Kustán?

— Dolgozni ment a feleségével. Tavaszig.

— Csakhogy valamit maga is tud. És miért engedte, hogy kulákhöz menjen feleségül egy párttag?

Antí lehunyta a szemét, hogy okkal sötétüljön el előtte a világ. Hegyomlás morajlott benne, a dübörgő hangtól elvesztette hallását.

— Mert szeretik egymást — mondta halkan és ekkor meg olyan csönd vette körül, mintha az éter jégkristályos magasságba emelkedett volna.

Szekeres hozta vissza az őrfítő révületből. Hálás volt, hogy beszélnek hozzá. Mindégy, miképpen, az volt a fontos, hogy beszéljenek, emberi szót halljon, hogy szilárd értelmet érezzen a közelében.

— Vegye tudomásul: kommunista számára a szerelem nem magánügy. Az ellenség arra való, hogy harcoljunk ellene. Aki pedig ezt nem veszi tudomásul, annak semmi helye a pártban. Vagy a tagsági könyv, vagy a romantika. De erre ne legyen magának gondja. Mi majd elintézzük.

Gátakat szakító kényszer parancsolta Antinak, hogy boruljon le a vöröspoztos asztalra, ne ségyelje a zokogást, csak a lelke könnyítésével törődjön, panaszolja el falánk fájdalmait, zsarnok magányát, befogadatlant szerelmét, amelyről még senkinek nem beszélt. De tudta, hogy mégsem alázkodhat együgyűvé, állt hát egyenesen, nyurga termete fegyelmezetten magasodott és ajka a szeretet lágyágával mozdult meg.

— Ne bántsuk őket. Boldogok.

Szekeres nézte az óráját. Hirtelen sietős lett a viselkedése. Antí szavait nagyvonalúan hagyta válasz nélkül. A legényhez ment, megütötte a karját.

— Rosszul néz ki. Igyon több tejet. És szervezzék a csoportot. Mozgassa meg egy kicsit a vén Kincseset is. Tanácsolom, hogy kérjen fegyvert. Kell az. Hatarövezetben kétszeresen nehéz pártmunkásnak lenni. Na, viszontlátásra, Pásztor elvtárs!

Enyhülten, atyáskodó jóindulattal nyújtott kezét. Így adta tudtul, hogy a dorgálást nem kell túlságosan komolyan venni, s hogy Antí a bizalom birtokosaként dolgozzon tovább.

19.

Az öreg Kincsesnek szélesre tárult a szeretete, hálálkodó kedvességgel viszonzta az emberek jóindulatát, amiért nem hagyták cserben, meghallgatták a szavát és idesereglettek hozzá esti tanyázásra. Mintha a búbos kemence is egyetértett volna gazdájával, bőkezűen ontotta melegét a fazekasműhely agyagszerű falai közé. A cserépszárító polcok, melyek a mennyezet alatt függtek, vendégül látták a kucsmákat, meg a csálé kalapokat, a korongozószek pedig engedelmesen tartotta hátán a ködmönöket, bekecsket.

(Folytatjuk)